

Een kwart eeuw werken aan nieuwe natuur

Tekst
Uko Vegter

Kwartaalblad 1 van Het Drentse Landschap wijdde het hoofdartikel aan de natuurontwikkeling in het Hunzedal. De eerste schep moest weliswaar nog de grond in, maar Het Drentse Landschap was er al helemaal klaar voor. Nieuwe natuur maken, het was een nieuw thema in die tijd waar eigenlijk nog niemand echt ervaring mee had. Uko Vegter, hoofd sector Natuur en Landschap bij de stichting, beschrijft hoe die nieuwe natuur van toen er nu voor staat, in het Hunzedal en elders in de provincie.

Eind augustus 2018. Langzaam gaat de schuif van het vulpunt aan de Hunze open. Klaterend stroomt het eerste water vanuit de bestaande, ooit rechtgetrokken beek in een nieuwe meander van het Tusschenwater, een nieuw natuurgebied van Het Drentse Landschap ten zuiden van het Zuidlaardermeer. Een paar dagen later zijn de eerste delen ondergelopen. Zwanen, Grauwe ganzen, eenden, Kieviten en allerlei steltlopers zijn er als de kippen bij. De website van Avifauna Drenthe maakt melding van een Visarend in het gebied.

In de afgelopen 99 nummers van het Kwartaalblad van Het Drentse Landschap ging het vaak over natuurontwikkeling: het verwerven, inrichten en beheren van nieuwe natuurgebieden. Soms betrof het terreinen op het Drents Plateau zoals het Reigerveen op Landgoed Vossenbergh, het Bongeveen bij Vries of het gebied Takkenhoogte in het Reestdal. Vaak ging het over beekdalen zoals het Oude Diep en het Hunzedal.

Het denken over nieuwe natuur ontstond begin jaren negentig vanuit de breed gevoelde noodzaak met een meer offensieve strategie de achteruitgang van natuur en landschap tegen te gaan. Met behouden wat we hadden, zouden we het niet redden. Er was al teveel verloren gegaan. Haar Hunzevisie uit 1995 was een eerste proeve van een nieuwe strategie van Het Drentse Landschap op het gebied van natuurontwikkeling.

Gedaanteverwisseling

Hoezeer het landschap van Drenthe de afgelopen eeuw een enorme gedaanteverwisseling onderging, kun je in één oogopslag zien op een website als www.topotijdreis.nl. Heidevelden en hoogveengebieden maar ook de kleinschalige beekdallandschappen werden ontgonnen. Mede door de ruilverkavelingen van de jaren zestig en zeventig ontstonden er grootschalige open landbouwgebieden. Ondertussen namen het stedelijk gebied en de infrastructuur sterk in omvang toe.

Lofar

Bongeveen

In de twintigste eeuw begonnen pioniers als Thijsse, Van Tienhoven, Brouwer en De Vroome ook in Drenthe aandacht te vragen voor het veilig stellen van natuurgebieden. Daaraan danken we het behoud van typisch Drentse landschappen als het Dwingelderveld, het Drouwenerzand en de Drentsche Aa. Het boek *Uit het leven van een landschap* van prof. Waterbolk verhaalt over bijzondere aankoopgeschiedenissen bij Het Drentse Landschap zoals die van het Scharreveld en het Bongeveen begin jaren zestig en het Hijkerfeld in de jaren tachtig.

Ecosystemen

De aankoop van gebieden alleen bleek op een gegeven moment onvoldoende. Er was actief terreinbeheer nodig om de landschappelijke kwaliteit en variatie aan planten- en diersoorten te behouden of te herstellen. Maar er was duidelijk méér nodig toen verdroging, vermessing en versnippering vanaf de jaren zeventig hun tol gingen eisen. Veel soorten kregen het

daardoor ook binnen de natuurgebieden moeilijk.

Landschapsecologisch onderzoek in het Drentse Aa-gebied en op het Dwingelderveld door Grootjans en collega's gaf begin jaren tachtig inzicht in de herstelmogelijkheden. Ze benaderden natuurgebieden in hun onderlinge samenhang op ecosysteem- en landschapsniveau en bepleitten verbetering van bodem- en waterhuishouding. Ook Het Drentse Landschap in de persoon van toenmalig hoofd Terreinbeheer Eric van der Bilt begon al snel deze nieuwe aanpak in de praktijk te brengen. Er ontstond meer kennis over de effecten van herstelmaatregelen als vernatting in beekdalen en plaggen in heidegebieden. En over verspreidingsmechanismen van planten- en diersoorten en de kans dat deze zich in nieuwe natuurgebieden konden vestigen. In de afgelopen jaren werd daar nog een landschapshistorische component aan toegevoegd. Onderzoek door Spek en Elerie liet zien dat je ook de historische ontwikkeling van

Oude Kene

Mandelanden

landschappen moest meenemen bij het nadenken over de toekomst van natuur en landschap.

Systeemherstel

Begin jaren negentig werd de waarde van systeemherstel op landschapsniveau onderkend in het Natuurbeleidsplan van de rijksoverheid. Het Rijk bood de mogelijkheid om via verwerving en inrichting van landbouwgronden het oppervlak natuurgebied te laten toenemen. We kennen deze plannen als de Ecologische Hoofdstructuur.

Het Drentse Landschap nam in een aantal gebieden het initiatief. De *Hunzevisie* legde de basis voor beekdalherstel op stroomgebiedsniveau met als primeur dat je natuurontwikkeling kon combineren met klimaatbestendig waterbeheer. Niet altijd was natuurontwikkeling overigens een gevolg van planmatige uitwerking. Soms kwam nieuwe natuur tot stand door creatief in te spelen op nieuwe kansen. Een mooi voorbeeld is het Lofar-gebied in het Hunzedal waar de bouw door de Astron-organisatie van haar gigantische telescoop ruimte bleek te bieden voor het ontstaan van kwel-

gevoede moerassen die in Drenthe hun weerga niet kennen.

Succesvolle plannen

De afgelopen 25 jaar heeft natuurontwikkeling veel opgeleverd voor Drenthe. Er zijn grotere natuureenheden ontstaan en op verschillende plekken is de samenhang van heidelandschappen en beekdalen hersteld. En waar het allemaal om begon: voor een aantal planten- en diersoorten is de afname verminderd of zelfs ten goede gekeerd.

Kijk naar het Drents-Friese Wold waar het brongebied van de Vledder Aa weer aansluit op boven- en middenloop. Kijk naar het Hunzedal waar bevers, zilverreigers en beekvissen hun plek weer in konden nemen. Kijk naar het Oude Diep waar orchideerijke hooilanden in juni voor een prachtige aanblik zorgen. Zie ook de nieuwe natuur op allerlei plaatsen aan de rand van stedelijke gebieden zoals Oude Kene bij Hoogeveen, de schraallanden in het Reestdal bij Meppel en de Mandelanden bij Borger. Gebieden die de mensen uit de buurt letterlijk dichterbij de natuur brengen.

Initiatief nemen, visie ontwikkelen op de toekomstige natuur, een gedegen gebiedsanalyse, een koppeling zoeken met andere belangen en het vinden van partners, het blijken ingrediënten voor het ontwikkelen en kunnen realiseren van succesvolle plannen. Daarbij hoort zeker ook een goede afstemming met collega-organisaties, overheden, belangengroepen en de mensen voor wie de nieuwe natuur direct van invloed zal zijn op hun leefomgeving.

Kanttekeningen

Als je de natuurontwikkelingsprojecten van de afgelopen jaren op een rij zet, zijn er ook enkele kanttekeningen bij te plaatsen. Zo blijkt het succes van natuurontwikkeling in voedselrijkere beekdalen en laagveenlandschappen beduidend groter dan in voedselarme heide- en veengebieden. Er zijn een aantal redenen te noemen voor dat verschil. Na het ontgronden of plaggen van heidegebieden blijft de belasting van stikstof vanuit de intensief gebruikte agrarische omgeving torenhoog. Verder is het herstel van de waterhuishouding vaak slechts ten dele mogelijk omdat niet alle benodigde

Bever

Porselein-
hoen

gronden beschikbaar zijn. Natuurherstel wordt zo slechts ten dele werkelijkheid. Het feit dat het Rijk in 2010 hard aan de rem trok, heeft ervoor gezorgd dat de natuurontwikkelingstrein afgelopen jaren vrijwel tot stilstand gekomen is. Toch mag je ondanks de kanttekeningen in dit honderdste nummer van het Kwartaalblad rustig stellen dat niemand 25 jaar geleden kon vermoeden dat natuurontwikkeling zoveel voor de natuur én voor de Drentse samenleving zou opleveren.

Forse opgave

Voor de nabije toekomst ligt er een forse opgave. Afname van planten- en diersoorten, vermindering van de landschapskwaliteit in het buitengebied, klimaatverandering, CO₂-uitstoot uit veengebieden, aanleg van windmolenparken en zonneparken, de steeds vrijblijvender regelgeving op het gebied van ruimtelijke ordening, toenemende economische druk... Een hele waslijst met factoren die het belang van het zuinig omgaan met het Drentse landschap en natuurherstel op landschapsniveau onderstrepen. Een gezamenlijke inspanning van terrein-

beheerders, gemeenten en waterschappen en bestuurlijke moed bij de Provincie blijven meer dan ooit noodzakelijk om succesvolle nieuwe stappen te kunnen zetten. Samenwerken en resultaat boeken zonder in hokjes te denken is van essentieel belang voor verder herstel van de typisch Drentse landschappen waarover u in de komende nummers van het Kwartaalblad hopelijk kunt blijven lezen.

Tussenwater 2030. De ogen van de Kraanvogels lichten op als zij in het voorjaar noordwaarts vliegen over het Hunzedal. Het moerasgebied net onder het Zuidlaardermeer blinkt hen tegemoet in het zonlicht. Een afwisseling van broekbossen, uitgestrekte rietlanden en open water biedt rust, ruimte en prachtige plekken om te broeden. Op het land rondom is voldoende voedsel te vinden. De Kraanvogels zetten de daling in ...

Dit artikel is eerder gepubliceerd in kwartaalblad nr. 100 (december 2018) van Stichting Het Drentse Landschap.